

10415

891.99

L - 44

891.99

L-44

Յ. Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ԱՇԽԷՆ ^{ԵՒ} **ԱՐՄԵՆՈՒՅԻ**

ՍԱՌՍՈՒՌԵՐ ԿՈՂԿՍՍԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻ

ՍԱՐԱԼԱՆՋԵՐԷՆ

(Առաջին Պրակ)

— Տրամա Մէկ Արարուած և Մէկ Պատկեր —

ՏՊԱՐԱՆ Ասպարէզի

Ֆրէզնօ, Բալ.

1915

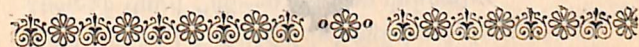

2003

91110-42

136-2001

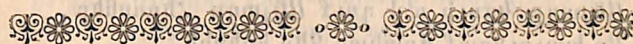
ԽՕՄԲ ՄԸ

Հրապարակ Հանելով այս գրքուկը՝ ես ոչ մէկ
ակնկալութիւն ու տխուրատուր հովեր չունիմ
մտքիս առջեւ բացի բուն նպատակին ծառայեցնելու
դայն՝ որուն օգնել կը բաղձամ իմ Համեստ միջոց-
ներովս: — Գրքուկին փոքրիկ ծախքերը հոգալէն
վերջ՝ դուտ Հասցեթը ամբողջովին պիտի յատկա-
ցընեմ Հայ Ազատագրութեան Համար կուտոյ Հայ
Դիւցազուններու:

Ողջո՛յն Մեծ Արշարայեօին:

Յ. Ս. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Ֆրեզնո, Յուլիս 4, 1915

ԱՐՇԱՆՈՅՄԻ ՂՕՂԱՆՁՆԵՐ

Չ Ե . Զ Ի

Չեզի՛, ձեզի՛ . . .

Որ կանացի Պատույն համար՝ անմըռունչ՝
Տառապանքի խաչն հանեցիք Գողգոթան . . .
Կամաւ Կռուի Դաշտը իջաք առնուլ շունչ՝
Եւ կուրծքերնէդ վերք ըստացաք ի Վաթանն . . .

Փա՛նք Ձեր վերքի արիւնին, —
Փա՛նք Ձեր գէնքի շաշիւնին . . . :

* * *

Չեզի՛, ձեզի՛ . . .

Անյաղթ Կռուի ո՛վ դուք Անյաղթ Հերոսներ,
Որ խաչունեցաք ժըպիտը Ձեր երեսին .
Անյայտ բողիք Ձեր սրբամուն Շիրիմներ —
Որ մայրերուն արցունքն այնտեղ չը հոսին . . . :

Փա՛նք Ձեր Կռուի Կրքէտին —
Փա՛նք Ձեր անյայտ Շիրիմին . . . :

* * *

Չեզի՛, ձեզի՛ . . .

Որ ուխտեցիք արքել արցունքն անլեզու,
Անարգունած Հայ մօրն ու քոյ աչերէն, —
Կեանքի գնով Հայ—Ապագան կերտելու
Մագգլցեցաք բարձրիկ լեռանց լանջերէն . . .
Փա՛նք Ձեր անկմա՛ն, վերելքի՛ն, —
Փա՛նք Ձեր վաղուան վայելքի՛ն . . .

Չեզի՛, ձեզի՛ . . . * * *

Որ կը սուրբաք այժմ յաղթական քայլերով,
Արշալոյսի ղօղանջներով յարութեան
Գարնանաբեր Կարմիր-Կանաչ օրերով
Ազատ կեանքի լուրն աւետել Հայութեան
Տեսնել յարգանք հաւատարիք, —
Տօնել Հայուն Հայրենի՛ք . . . :

Չեզի՛, ձեզի՛ . . . * * *

Ողջ-կենդանի ո՛վ Դիւցազունք Նոր—Մարտին,
Մերկ սուրերով Մեծ-Արշալոյսն անդեցիք,
Ու փերցի՛ք քիկունքն ու քէն նամարտին . . .
Եւ Նոր-Արեւմտ Զոզն-Հայրենի ներկեցի՛ք, —
Փա՛նք Ձեզ ծնող Մայրերուն,
Փա՛նք Կաս-Կարմիր Օրերուն . . . :

Յրէզնօ. Ապրիլ 10, 1915

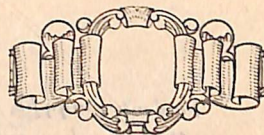
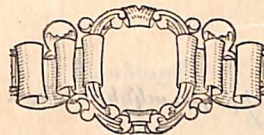
Վարդապետը դեռ չբացուած՝ մէկը կ'արտա-
սանէ այս ոտանաւորը :

ԱՇԽԷՆ ԵՒ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մատուռներ Կովկասեան Սահմանի Մարպանջերէն

*** Տ Ե Ս Ա Ր Ա Ն Ը ***

... Զմեռնային սառնամանիք իրիկնամուտ է :
Ահաւոր ամպեր կուտակուած են անհուն երկնակա-
մարին վրայ և բոլոր հորիզոններուն վրայ սաստիկ
ձիւն կը տեղայ : Զիւնի ներմակ փաթիլներուն մէջ ,
սահմանեան սարալանջի մը վրայ՝ մագերն հովին
ցան ու ցիր — կ'երևնան երկու դեռատի կոյսեր ,
Աշխէն և Արմենուհի , — մին տասներկու իսկ միւսը
հազիւ տասնեօթը գարուններ քուրելու : Ոտեր-
նին քույրիկ , սրունքնին մերկ ու ցուրտէն կարմրած ,
մարմիննին հին ցնցոտիներով հազիւ քէ ծածկուած :
Մէկը միւսին ձեռքէն բռնած՝ քաշ կուտայ իր ետե-
ւէն և համատարած ձիւնն ու սառնամանիքը նեղ-
փելու նիգեր կընեն — իրար օգնել կը ջանան :
Յոգնած ու մահասարսուտ կերևին երկուքն ալ :
Նօթուքենէ և սաստիկ ցուրտէն ուժասպառ...
Բայց կը փախն տակաւին , ձիւնին ու փոթորիկին
մէջէն սարալանջն ի վեր կը մագլցին , — Դէպի
ո՞ւր... Երևի այդ իրենք ալ չգիտեն... : Դաժան
քաղցի վերանաւեր Հայրենիքի , քանդուած Օնախի
մարտուո՞ղ կայծե՞ր , — դժբաղդ մնացորդներ՝ հո-
վերէն խլուած , փոթորիկէն հալածուած՝ կը փախ-
չի՞ն , մարդ-գազաններու նիրաններէն նուազու-
րելու...

Վարագոյրը վեր բարձրացած միջոցին ԶԱՅՆ ՄԸ
— Ո՛վ Արեալոյս , ո՛ւր են քու ճառագայթում-
ներդ կենսանորո՞գ...

Խո՛ւլ զանգակի մը ձայնը կլսի հեռու ներէն...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

(Տարեց աւելի մեծ և եասակով աւելի երկայն)

Շարժէ՛ , Աշխէ՛ն , ի՞նչ եղաւ քեզ . ինչո՞ւ կու-
լաս . ոտքե՞րդ սառեցան... Ա՛խ , խեղճ աղչիկ , այս
ի՛նչ օրի էր մենք ինկանք , ի՛նչ սև բաղդի տիրա-
ցանք :... Զիւն ու բուք է՝ սառնամանիք , անտուն ,
անտեղ , անՀայրենիք , կորուսած ենք մեր սիրելիք ,
անօթի , մե՛րկ կը թափառինք , քիչ կ'մնայ որ ցուր-
տէն սառինք... : Աստուա՛ծ իմ , ո՞ւր երթանք ,
ի՛նչ ընենք , — չգիտենք : Ճամբայ ցոյց տուր , մեր
սե-ղաբղին , մեր սե-բաղդին սե-ճար ընենք...
— Ա՛խ , կորուսեա՛լ ենք , կորուսեալ... (Կուլայ) :

ԱՇԽԷՆ

Դաժան բաղդէն դաժանաւեր զաւակներն ենք,
լքուա՛ծ, անյո՛յս զաւակներ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Բաղդէն լքուած, կեանքէն լքուած, գութէ
զրկուա՛ծ զաւակնե՛ր...

ԱՇԽԷՆ

Ըսէ, Արմէն, Աստուած, երկինք, ա՞յս քան
անգութ են վերերն...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Որ լեցին մեր Հայրենիք, սուր ու աւեր տա-
րածեցին սիրուն վայրերն, որ խլեցին մեր սիրելիք
— Ի՛ մեր Հայրերն և՛ մեր Մայրերն...

ԱՇԽԷՆ

Դաժան սուրի, բորբոք հուրի մատնեցին: Եւ
մեր ջոյրերն ու եղբայրներն գայլերու կեր դարձու-
ցին, Թիւրքին ձեռքին թողուցին...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Եւ մեզ սարերն ձգեցին, դազանի կեր դառնա-
լու, մեր սև վիշտը մոռնալու:

ԱՇԽԷՆ

Մոռնալո՛ւ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ողբալո՛ւ...

ԱՇԽԷՆ

Ողբալու և լալու, այո՛. — Կորուսեա՛լ ենք,
կորուսեա՛լ... Ա՛խ, ոտքերս սառեցան և կուրծքս
շա՛տ կը ցաւի...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ո՛ւհ՛հ՛հ՛... Աշխէն, իմ կուրծքիս տակ փո-
թորի՛կ կայ, փոթորի՛կ, ձիւնէ՛-փոթորիկ... Ա-
րիւնս ահա կը սառի... Բայց քալէ՛, քալէ՛, քալե-
լով մենք կը տաքնա՛նք միայն...

ԱՇԽԷՆ

Բայց ի՞մ կուրծքս՝ սառա՛ծ է. սառոյցին
տակ՝ ովկիանի պէս կ՛ալէկոծուի՛, ուղեմուր,
դառն հովերէ փոթորկուած...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Սուր դանակով չերտուա՛ծ...

ԱՇԽԷՆ

Դառն վիշտերով խոցոտուա՛ծ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Շարժէ՛, Աշխէ՛ն, ո՛ւժ առ շարժէ՛, քիչ մը
 ֆնաց, թերեւ չի՛մա կը հասնինք... Նայէ՛, նայէ՛
 — Հէնց սա սարը որ կ'երևնայ մեր դիմաց, թերեւ
 անոր ետեւ ըլլայ Ռուսաստան... :

ԱՇԽԷՆ

Մեր Կովկասեան-Հայաստան... :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Այո՛, այո՛, քալէ՛, Աշխէն, մի վարանիր,
 միշտ քալէ՛... որ հասնինք :

ԱՇԽԷՆ

Մայրիկս, ա՛հ, մայրիկս... (Կուլայ) : Կոր-
 սուեցաւ կամուրջէն վար, ձիւնին մէջ՝ իմ մայ-
 րիկս... : Մայրի՛կ, Մայրի՛կ, ո՛հ, դժբաղդ մայր,
 — դադան թիւրքին, դաժան թիւրքին դաժան ձեռ-
 քովն խողխողած հայրիկիս մա՛հն հերիք չէ՞ր քեզ :
 Սուրէ՛ն, Սուրէ՛ն, սիրուն հրեշտակ, — գայլերն
 ի՛նչպէս լափեցին քեզ, պատառեցին, յօշոտեցին
 ու կերա՞ն... (Լաց կը լինի) :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մի՛ վարանիր, մի լար քո՛յրիկ՝ կ'ըսեմ քեզի,
 — գայլերն հիմա կուգան մեզ ալ կը փարատեն

թերեւ... : Մութ է, մութ է՛, — անհուն խաւարն՝
 գիշերն ահա վրայ կուտայ, մի՛ կենար : Մութին
 մէջէն հազարաչեայ բաղում գայլեր կը տեսնեմ,
 ա՛հ... Հեռուէն կրակ ու բոց աչքերնին՝ վռհմակ
 վռհմակ առտղերու պէս կը փայլին : Զիւնին վրայ
 — գայլերն ահա՛ հեռո՛ւն... հեռու՛ն՝ շենանմա՛ս
 ստուերի պէս կը սուբան, — մերկ յոշոտուած
 զիականերու ման գալով... : Քալէ՛, Աշխէն, մի՛
 կենար, գուցէ գէտ մեզ կը սուբան...

ԱՇԽԷՆ

Գայլեր... :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Այո՛, այո՛, կը լսե՞ս գիտ, — գայլերն ահա՛
 ձիւնին վրայ՝ սե՛պ — սեպգեցատ գետերու պէս կը
 նշմարուին իմ աչքիս... :

ԱՇԽԷՆ

Արմէ՛ն, Արմէ՛ն, — Գայլերն թող գնան մեզ
 փարատեն, այդ հոգ չէ՛... Մեզ վիշտերէ, տա-
 րապանքէ կ'ազատեն, — այնպէս չէ՞... : Բայց
 չիտակը խօսէ, թիւրքերը ըսել կ'ուզես... :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ի՞նչ կը խօսիս, ինչե՞ր կ'ըսես, Հա՛յ աղջիկ, —
 գայլերն ուրիշ են՝ թիւրքերը ուրիշ : Գայլ ըսել
 կ'ուզեմ, — հասկցա՞ր :

ԱՇԽԷՆ

Ա՛խ, չէ՛ Արմէն, — չէ՞ որ դայլերն ալ օգնեցին զազան թիւրքին, մայրս ու եղբայրս կերան...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Իսկ թիւրքերը...

ԱՇԽԷՆ

Անգո՛ւթ թիւրքեր, միշտ անողորմ զազաններ, — անոնք ալ հայրս կերան... — Ա՛խ, ես ինչո՞ւ կ'ապրիմ... Հայրի՛կ, մայրի՛կ, օ՛հ օ՛հ... (Կը նուաղի և ուժասպառ կ'իյնայ ձեռքը մէջ) :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մաքո՛ւր, հարազատ երկիր՝ դիակներով ծածկուած : Սրբավայր Հայրենիք՝ մարդ-զազաններու ոտից կոխան... — Դժբաղդ Աշխէն, ո՞վ չզգար քեզի պէս : Խեղճ աղջիկ, մէկը մնա՞ց որ տառապանքի Խաչը չկրեց իր ուսէն վար՝ իր կուրծքին վրայ... : Ա՛խ, բայց դուն ինկա՞ր... : (Ծուկի կուգայ անոր քով) : Աշխէ՛ն, Աշխէ՛ն... — Ձայն չկայ : Աստուած իմ, մեռա՞ւ... : (Շուարած ու աւելի այլայլուած) : Օ՛... օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, Աստուած, սուրբեր, մարգարէներ, օգնութեան հասէք մեզ, և Ձեր պահպան հրեշտակը — քաջն Անդրանիկը խրկեցէք մեզ օգնութեան... : Հիմա դայլ-զազանի կեր կը դառնանք երկուքսիս

ալ : Ազատէ զմեզ Տէ՛ր, այս անտանելի վիճակէս : (Չիւնով կը շփէ Աշխէնին նակատը) : Արթնցի՛ր, Աշխէ՛ն, միշտակ մի՛ թողուր զիս... (Ուռի կը կենայ և ամբողջ ուժը հաւաքելով՝ վեր կը քարձրացնէ Աշխէնին) : Աչքդ բաց, Աշխէ՛ն, ճամբայ ունի՞նք դեռ : (Կուլայ և մէկ ձեռքով իր մազերը կը փետտէ կոկիծով) :

ԱՇԽԷՆ

(Ուռի գալով) : Մա՛յ... րի՛... կը՛ս... :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ու՛շ առ, հոգի ե՛կ, աղջիկ — չէ՞ որ իմ մայրիկս ալ... (Կը հեկեկայ քարձրածայն) :

ԱՇԽԷՆ

(Քչիկ մը աւելի ուռի գալով և նուաղկոտ ձայնով) : Քո՞ւ մայրիկդ... Արմէնուհի, միթէ՞... Բայց ի՞նչ եղաւ քու մայրիկդ :

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

(Լալագին ձայնով մը) : Իմ մայրիկս, Աշխէն, Գոմաձորի (*) մօտ՝ Արաքսի կամուրջէն անցած միջոցին, աջ ձեռքով 3 ամսական փոքրիկ եղբայրս Գուրգէնը գրկած, իսկ ձախ ձեռքով ալ՝ Գուրգէնին հագուստեղէնք ծրարն էր գրկած...

(*) Գոմաձոր գուտ հայաքնակ գիւղ մըն է, Բասէնի մէջ՝ Կովկասէն դէպի Կարին տանող համբուն վրայ :

ԱՇԽԷՆ

Վա՛յ, վա՛յ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Եւ կը քալէինք Արաքսի կամուրջէն անցնելու
Համար, բայց երբ կամուրջին ճիշդ կեդրոն տեղը
Հասանք, մայրս խորհեցաւ...

ԱՇԽԷՆ

Ի՛նչ սեղաւոր, ինչ մեծ ցա՛ւ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Այո, մայրս խորհեցաւ ձեռքին ծրարը նետել,
— որովհետեւ, դիտե՞ս, Աշխէն, (Երկուքն ալ կրս-
կսին հեկեկալ պահիկ մը) մայրս շատ յոգնած էր:
Եւ նետեց ծրարը կամուրջէն վար — դէպի խո՛ր
անդունդը...

ԱՇԽԷՆ

Ա՛խ, այդ անդունդը, այդ խո՛ր — անդուն-
դը... և...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Եւ մայրս յանկարծ... յանկարծ՝ տեսաւ որ...
որ փոքրիկն էր իր նետածը...

ԱՇԽԷՆ

Գուրգէ՞նը...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Այո՛, Գուրգէնը, փոքրիկ եղբայրս, մեռաւ...
(Կուլայ): Գլխուն վրայ ինկաւ և սառոյցին զար-
նուելով ջախ... ջախուեցա՛ւ... Օ՛հ. այդ անիծ-
եալ՝ խոր անդունդին մէջ, այս կուրանալիք զոյգ
աչքերովս՝ Հարազատ ու մէկ-Հատիկ եղբորս ջախ-
ջախուիլը տեսայ ես, Աշխէն...

ԱՇԽԷՆ

Կուրանայի՛ր ու Հտեսնայի՛ր, — դառն կսկիծ
է, դառն կսկիծ, Արմէն...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Կուրանայի՛ր ու Հտեսնէ՛ի՛. դեռ աւելին կայ,
Աշխէն, ցաւին վերջը, կսկիծին ծայրն չեկաւ դեռ:

ԱՇԽԷՆ

Ապա՛ մա՞յրդ. անբազդ մայրդ ինչպէ՛ս է-
ղաւ անկէ վերջ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մայրս, ... օ՛հ... մայրս. (Լաց կը լինի
նորէն): Մայրս ցաւէն ու կսկիծէն խելագար՝ իր
մազերը ուժգին կերպով փետտելէն — ինքզինքը
կամուրջէն վար նետեց... Ա՛խ, Գուրգէնին քովը
գնաց... խելակորոյս ու անհամբեր եղբորս փրկել
փութաց Հոն: Խեղճ մայր, այդպէս կարծեց մի
գուցէ...

ԱՇԽԷՆ

Դուն ի՞նչ ըրիր և ի՞նչ եղար այդ պահուն,
բոյր իմ Արմէն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Յնորակա՛ն պաշիկ մը, ցաւին սուջե անհամ-
բեր՝ աստ ու անդ վազեցի այծեամի պէս ցաթկե-
լէն: Պաշ մը վերջն ալ կէս խելագար՝ մօրս մաշ-
ուան տեսիլքէն՝ մաղերս ուժգին փետտելէն դուժ-
կանի պէս փախչեցայ, աչքիս հաւատք չտալով,
անէծք ու վա՛յ կանչելով...

ԱՇԽԷՆ

Ճամբադ ո՞ւր տարաւ քեզ, խեղճ Արմենուհի:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ճամբայ ըսուած չկար որ. ձիւնի մէջէն փախ-
չելով, միշտ իյնալով ելնալով, քրտնաթաթախ ու
չնչասպառ ամէն զի կը փախչէի, մէյ մ'ալ տեսայ
հեռուէն՝ մէկը դանդաղ քայլերով՝ բլուրն ի վեր
դէպ ինձ կուգար — տեսայ որ՝ դո՛ւն ես, Աշխէն,
հանդիպեցանք իրարու, ցնցումով ու սոսկումով
իրարու գիրկը ինկանք...

ԱՇԽԷՆ

Հայ բլրալնիս յայտնեցինք, վերջ անուննիս
խօսեցանք: — Այնպէս չէ՞:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Կսկիծնիս նոյն կարծեցինք, լոկ փախչելնիս
խորհեցանք: Այդպէս է՛:

ԱՇԽԷՆ

Բայց ի՞նչ եղաւ հայրդ, Արմէն, չպատմեցիր
դեռ ամէն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մեր մեկնելէն շարաթ մ'առաջ, իմ Աշխէն, —
հայրս Կարնոյ մէջ կախաղան բարձրացուցին վատ
թիւրքեր...

ԱՇԽԷՆ

(Ամբողջ ուժովը գրկելով իր ընկերուհին)
Բաղդակից ենք, Արմենուհի, բաղդակի՛ց... (Եւ
կուլան երկուքը մէկէն գրկախառն):

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Սե՛ր բաղդ, սե-ճաղատաղիր, ճերմակ օրերով
ձիւն ու բուքի մէջ... Եւ աւե՛ր — աւեր Հայրե-
նիք...:

ԱՇԽԷՆ

Շատ մնա՞ց որ հասնինք, Արմենուհի, այժմ
դուն այդ ըսէ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Այս ճամբուն վերջ մը կայ անշուշտ, միայն
ուժերնիս ամփոփենք ու քալե՛նք...

ԱՇԽԷՆ

Գիշերը...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մութ գիշերին կը յաջորդէ շուտով պայծառ
Արշալոյսը... Քաղինք:

ԱՇԽԷՆ

Գայլերը...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Հրացաններու բազում ձայներ ու որոտներ կը
լսուին ահա, և գայլերն ամէնքը կորսուեցան...
մութին մէջ:

ԱՇԽԷՆ

Մայրս, Եղբայրիկս, ա'խ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մայրս, Եղբայրիկս, ա'խ...

ԱՇԽԷՆ

Հա'յրս: — Անթի գայլերը...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Հա'յրս: — Գազան թիւրքեր...

ԱՇԽԷՆ

Անթի' Էմ...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Սո'ւո... Խօսելու ձայներ կը լսեմ մութին
մէջ:

ԱՇԽԷՆ

(Սարգսիսաւար և այլալուսն) Ողբեր Էն...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Կեցի'ր, աղանջենք: (Երկուքը միասին ձեռ-
քերնին աղանջնուն՝ ձայներուն կողմը կ'երկարին
և ուշադիր հայեացքով մը մտիկ կ'ընեն):

ԱՇԽԷՆ

Հայերէն կը խօսին. Հայեր ըլլալու Էն...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Քաջն Անդրանիկի երգը կ'երգեն. կը լսե՞ս,
Աշխէն:

ԿԱՄԱՌՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՒՆԴ ՄԸ

(Հեռուէն բազում ձայներով կ'երգեն խմբովին.)

«Իրբե Արծի սաւառնում ես լեռ ու ժայռ,
Թնդացնում ես երկինք, գիտենք տենչավառ...
Վեհ տնունդ պիտի յիշուի դարէ դար,—
Հայրց լեռներ քեզ ապաստան, Անդրանիկ:
— Հայրենիքի տէր ու պաշտպան, Անդրանիկ:»

ԱՇԽԷՆ

Կռուող Հայ Փէտայիներու բանակն է...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Անուշդ սիրեմ, Անդրանիկ...

ԱՇԽԷՆ

«Տէր ու պաշտպան» կ'երգէի՛ն...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Հոգուտ զուրպան, Անդրանիկ...

ԱՇԽԷՆ

Աչքդ սիրեմ, Անդրանիկ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

«Իբրեւ Արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ժա՛յռ

ԱՇԽԷՆ

Եւ մուրազդ թող չմնայ անկատար...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Մութին մէջէն վե՛ր սաւառնող Արծիւն ես...

ԱՇԽԷՆ

Մութին մէջէն լոյս աւետող Դիւցազն ես...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Հայ կոյսերո՞ւ քով պաշտպան հրեշտա՞կ...

ԱՇԽԷՆ

Գողթան Կոյսերն պիտի հիւսեն քեզ պա՛մ'կ...

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Հայաստան երբ ողջունէ իր յաղթանակ:

ԱՇԽԷՆ

Մառաթի գողթէն ծաղի մեղի Նոր-Արե՛կ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Եւ ողջ աշխարհ Յաղթանակիդ տայ քա՛րե՛կ...

ԱՇԽԷՆ

Աբեղ սիրեմ, Երկար-արեւ Անդրանիկ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Քեզ կ'ըստասէ Հայուն թշուառ Հայրենիք:

ԱՇԽԷՆ

Եւ մենք, և՛ մե՛նք, ազատուելու կ'ըստասենք:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Ուղեկորոյս, այսպէս մօլոր որ Հոս ենք:

ԱՇԽԷՆ

Պօռա՞նք, կանչե՞նք:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

Կանչենք և՛ աղաչե՛նք:

ԱՇԽԷՆ և ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

(Միասին) Օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն... Հայ
ենք մենք, — Ազատարար-Հրեշտակնե՛ր... Հայ
աղջիկ ենք, ուղեկորոյս ու յողնարեկ՝ Ձեզ կ'ըս-
տասենք: Հասէք, օգնութեան հասէ՛ք, փրկեցէք,
ազատեցէք մեզ անողորմ թիւրքին սարսափէն...
մահէն ու տանջանքէն:

ՉԱՅՆԵՐ ՀԵՌՈՒԻՆ —

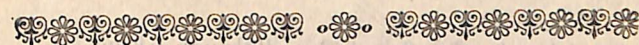
Եկա՛նք, Եկա՛նք, — մի՛ վհատիք, անմեղ
հրեշտակներ...

(ԱՇԽԷՆ և ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ՝ ուրախութեան նի-
շեր արձակելով ձայներուն կողմը կը վազեն որ
ատեն հեռուէն ուրիշ ռազմերգի մը ձայնը կը լսուի
նորէն) .

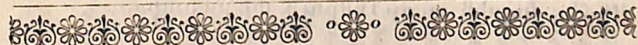
ԽՈՒՄԲԸ Կ'ԵՐԳԷ —

«...Փառք ժողովուրդին, առա՛տ է գնդակ:»

* * * Վարագոյր * * *

Վարագոյրը գոցուելէն յետոյ՝ մէկը կ'արտա-
սանէ այս ոտանաւորը:

«ԱՐՇԱՒԱՅՍԻ ՂՕՂԱՆՋՆԵՐ» Էս

ԵՐԻԻՒՆՈՏ ԳԻՇԼԵՐԸ... [*]

(Խաւարէն ի լոյս...)

Խաւարեցան արեգակը և լուսին
Թանձր աղջամուղջ քջապատեց Հայաստան,
Սիրասուն ծնողք, գաւկունք իրար կորուսին,
Անգութ սուրին գոհաբերուած Հայաստան:

Հայորդիներ քաղուած ի խոր լըռութիւն,
Իսպառ մոռցան հին օրերու յիշատակ,
Ու գագեցին խոցուած սրտից բարախին —
Ըմբոստացման ոչ մէկ նիգի ընդունակ...

(*) Այս ոտանաւորը գրուած է 1908 թ. Օգոս-
տոսին և հրատարակուած է նոյն տարուան թիւ
6 Ասպարէզի մէջ:

Դարե՛ր անցան, մութն Հայ-Աշխարհի բևաժ էր,
Ոչ ոք եկաւ արշալոյսի բերել լուր -
Երկինք անգամ մըտիկ չըբաւ, լըռած էր,
Անմեղ Կոյսին աղօթքներուն տխրաւոյր... -

Բայց չեմ յիշեր, տնսի՞լ մըն էր թէ երազ,
Աւերակաց հրդեհներու բոցի լոյս՝
Խոր փունին մէջ անոնց «հանգիստ»ն հանապազ՝
Վրդովեց որ, ոտքի ելան — բայց անյո՛յս... -

Մէկդի բողած խունկ-աղօթքի մատուցում,
Եւ դիմելով խաւարի մեծ իշխանին,
Հայ դարաւոր զրկանքներուն հատուցում
Պահանջեցին, ըսպառնալով իր կեանքին:

. . Արշալոյսն էր. փարատեցան թանձր բոտերէ՛.
Հայ գուսանին մահահրաւէր երգին ձայն,
Արիւնաներկ Վանայ լինն վեհ եզերք
Մարտի կռչեց հայոց փաշերն ամենայն:

Դեռ մարտնչի՛ն Հայդուկները հրաբորբոք՝
Ազատ-անվախ իջած կռուի ասպարէզ,
Մինչ Նոր-Արեւն կ'ոսկեցօժէ վաղօրօք
Վանայ լինն ալիքները փրփրադէզ... -

300

10415

ՀԱԿԻՉ ԴՐԱՄԱՐԿՂԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՆԵՐ

Նորմատիվ ակտերի ժողովածու

2013

